

Krigets diskurs och vägar till (positiv) fred

En idé- och diskursanalys av Belfastavtalet och Annanplanen med
diskursiv konflikttransformation som normativ utgångspunkt

Abstract

Protracted social conflicts, as those in Cyprus and Northern Ireland, are based on deep rooted perceptions of identity and definitions of “the other”. According to the theory of discursive conflict transformation, war is primarily a social phenomenon, which is legitimated by a discourse of identity defined in terms of exclusionist boundaries and structural ideas of the social relations in society. In order to develop positive peace, the *discourse of violence* has to be challenged and the discursive structures that enable war have to transform into a counter-discourse of inclusion and individuality. For the purpose of making a critical peace analysis, I have, with the assistance of established conflict theories, analysed the basic ideas behind the Annan Plan and the Belfast Agreement and thus been able to interpret to what extent they may foster positive peace. I argue, that in order to provide basic needs on a group basis, power sharing arrangement, based on ethnicity or religion, exacerbates division rather than ameliorating it. It also creates barriers to normal politics and mobilization based on alternative motives. Therefore new societal security dilemmas might be fostered and peace proposals such as the Belfast Agreement and the Annan Plan could be counterproductive in the process of developing positive peace.

Nyckelord: Diskursiv konflikttransformation, positiv fred, identitet, konfliktteori, maktodelning, Belfastavtalet, Annanplanen

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar.....	1
1.2	Metod	2
1.2.1	Nordirland och Cypern.....	3
1.2.2	Avgränsningar	3
2	Teoretiskt ramverk	4
2.1	Positiv fred	4
2.2	Diskursiv konflikttransformation	4
2.2.1	Mot en fredsdiskurs.....	5
2.3	Identitet och (o)säkerhet.....	6
2.4	Konfliktteori	7
2.4.1	Konflikthantering, konfliktlösning och konflikttransformation.....	7
2.4.2	Inkludering kontra exkludering.....	8
3	Två konflikter, två fredsförslag	9
3.1	Nordirland	9
3.1.1	The Belfast Agreement 1998: <i>The two communities approach</i>	9
3.2	Cypern	10
3.2.1	The Annan Plan 2004: <i>The bi-zonal (non)solution</i>	11
3.3	Två fredsförslag - en idé?.....	12
4	Diskursiv konflikttransformation?	15
4.1	Maktdelning och identitet.....	15
4.1.1	Etnisk identitet kontra politisk identitet	16
4.2	Våldsdiskursen transformation eller reproduktion?	18
5	Referenser	21
5.1	Litteratur.....	21
5.2	Elektroniska länkar.....	23

1 Inledning

1.1 Syfte och frågeställningar

I många krigsdrabbade samhällen där fredsavtal undertecknats finns en acceptans för att samlevnad med dem som traditionellt setts som fiender, är en förutsättning för fred. Det finns, menar Roger Mac Ginty, emellertid ytterst lite entusiasm för en verklig transformerande fredsutveckling (Mac Ginty: 2006: 3). I djupt rotade sociala konflikter har vissa föreställningar om identitet och osäkerhet cementerats och gjort konfliktdynamiken särskilt svårlöst. Utifrån ett postmodernistiskt perspektiv fungerar identitet och osäkerhet som två ömsesidigt konstruerande processer i och med att uppfattningen om ”de andra” definierar osäkerhetens tillstånd. Likt staters suveränitet, tolkas *samhälleliga* säkerhetsdilemman alstras genom att gruppens upplevda identitet uppfattas som hotad. Rimligtvis bör uppfattningen om ”vi” och ”dem” därför omformuleras för att krigets sociala relationer skall förändras och för att våldets logik skall omintetgöras. Om en strukturell våldsdiskurs och etablerade föreställningar om ”de andra” tidigare legitimerat våld och exkludering, måste det ske en diskursiv transformation till förmån för inkludering och förändrade sociala relationer, för att en långsiktig fred skall te sig möjlig. Frånvaron av strukturellt våld är nämligen det som kännetecknar, det Johan Galtung formulerat som, positiv fred.

I Nordirland godkändes 1998 Belfastavtalet (Good Friday Agreement) som la grunden för den fredsprocess som följde. På Cypern 2004 presenterades ett slutgiltigt fredsförslag, den såkallade Annanplanen, som röstades ned av konfliktens ena part. Båda länderna har sedan årtionden varit drabbade av våldsamma motsättningar och kategoriserats som djupt rotade sociala konflikter, där uppfattningen om gruppernas identitet har kommit att bli central för konfliktdynamiken.

Huvudproblemet för en utveckling av verklig fred kan, skriver Mac Ginty, ligga i fredsavtalets själva natur och dess oförmåga att hantera konfliktens verkliga problematik (Mac Ginty: 2006: 84). I syfte att därför göra en kritisk fredsanalys av texternas grundläggande idé, innebörd och inverkan på freden ämnar jag besvara följande frågeställning:

- **I vilken utsträckning främjar fredsförslagen utvecklingen mot positiv fred?**

För att ha möjlighet att besvara min övergripande frågeställning kommer jag till att börja med utveckla min teoretiska grund, reda ut begrepp som diskursiv konflikttransformation och relationen mellan identitet och (o)säkerhet. Utgångspunkten kommer således vara ett postmodernistiskt perspektiv på identitet som kommer kopplas till fred som en normativ konstruktion, där en strukturell transformation av våldets logik uppfattas som förutsättningen för positiv fred. Frågor som därmed inledningsvis behöver besvaras är: *Vad är diskursiv konflikttransformation? Och hur bidrar synen på identitet till våldets logik?*

För att tolka fredsförslagets grundläggande idé och uppfattning om konfliktodynamiken bör vidare en distinktion mellan olika fredsperspektiv klargöras, på vilket sätt olika fredsidéer ontologiskt skiljer sig från varandra och hur det påverkar vilka reformer som genomförs i syfte att etablera en långvarig fred. Denna teoretiska diskussion kommer sedermera att ligga till grund för min analys av Belfastavtalet respektive Annanplanen och deras eventuella bidrag till en diskursiv konflikttransformation. Ytterligare frågor att besvara blir således: *Utifrån vilken förståelse av fred och konflikt kan förslagets reformer förklaras? Hur adresseras konfliktodynamiken?*

1.2 Metod

Undersökningen kommer att utgå från antagandet att cementerade föreställningar om grupperns identitet och samhällets sociala relationer utgör konfliktens grundläggande dynamik. Fredsförslagen kommer sedermera hanteras som uttryck för två fredsidéer som reflekterar en ontologisk uppfattning om fred och konflikt. Analysen kommer sedan koncentreras till huruvida texterna, beroende på vilken fredsidé de grundar sig på, lyckas adressera konfliktodynamiken och representera ett försök till att omintetgöra krigets logik.

Utifrån några etablerade konfliktteorier kommer undersökningen att bestå av en effektinriktad funktionell idéanalys, där idéanalysens syfte är att med förklarande ambition undersöka i vilken utsträckning en idé förklarar förekomsten av vissa institutioner eller reformer (Bergström, Boréus: 2008: 157). Idén i detta sammanhang är den förståelse av konfliktens orsaker som fredsförslagen ger uttryck för, medan institutionerna eller reformerna utgör det sätt varpå förslagen väljer att organisera freden. Förslagets idé om fredens organisering, antas återspegla upphovsmakarnas uppfattning om fredens möjligheter, eller vad freden kan och bör åstadkomma.

Genom att sätta identitet i fokus för undersökningen kommer den därtill fungera som en diskursanalys. Diskurs kommer att tolkas som en social praktik, och i detta sammanhang som konfliktodynamiken. Diskurs som social praktik avser hur diskursen relateras till fenomen som ideologi och makt, vilket därmed gör texten till en del av en vidare struktur (Bergström, Boréus: 2008: 324). Eftersom rekonstruktionen av identitetsföreställningar i undersökningen blir en normativ utgångspunkt, kommer analysen utgå från en aktör- och strukturmodell, där

samspelet mellan strukturell diskurs och människors föreställningar antas påverka konfliktodynamiken.

Uppsatsen kommer sålunda att utgå från en hermeneutisk ansats, i det avseendet att det är min *tolkning* av fredsförslagen som förklarar de reformer som presenteras (Esaiasson *et al*: 2007: 249). Tolkningsperspektivet grundar sig sålunda i vad texterna har för betydelse för mottagaren, vilket i detta sammanhang innebär: vilka *diskursiva normer* förslagen skapar eller befäster (Esaiasson *et al*: 2007: 250, Bergström, Boréus: 2008: 328).

1.2.1 Nordirland och Cypern

En jämförelse mellan Nordirland och Cypern blir ett såkallat mest-lika-fall. Båda konflikterna har klassats som djupt rotade sociala konflikter och har genomgått betydande framsteg i fredsprocesserna de senaste 10-15 åren. Både Nordirland och Cypern är också medlemmar i EU. De två fallen har emellertid också väsentligt olika förutsättningar för en förändring av de sociala relationerna som präglat konflikterna. På Cypern skiljer språk, kultur och historia parterna åt på ett mer distinkt sätt, vilket jag är medveten om i mitt resonemang. Komparationen står emellertid inte i centrum för undersökningen utan de två fallen fungerar snarare som en illustration till en större diskussion. Fokus kommer vidare inte ligga på konflikterna, eller vilka förutsättningar freden har, utan fokus kommer att ligga på fredsförslagen i sig, och den bredare diskurs de ger uttryck för. Att Annanplanen inte röstades igenom 2004 blir därmed oväsentligt, då det är idén bakom förslagen, inte deras implementering, som utgör diskussionens drivmedel.

1.2.2 Avgränsningar

Undersökningen av fredsförslagens idé kommer koncentreras till de konstitutionella reformer som presenteras, dels för att en tydlig precisering var nödvändig, dels för att den politiska organiseringen på ett konkret sätt reflekterar synen på parternas relation.

Ambitionen är varken att analysera förslagens implementering eller framgång, utan analysen kommer helt och hållet att frysas till de två texterna, deras innebörd och inverkan på en positiv fredsutveckling. Detta kommer att utesluta ett bredare resonemang om externa krafters inverkan på föreställningar om identitet och samhällets sociala relationer. Vad Turkiet, Grekland, Irland eller Storbritannien har för betydelse för det politiska livet i de två konfliktområdena tas därför inte upp i någon större omfattning i denna uppsats. Spekulationer om EU-medlemskapets eventuella inverkan på en förändrad förståelse av identitet eller fredsarbetets betydelse på gräsrotsnivå faller sålunda också utanför ramarna för denna undersökning. Varför Annanplanen på Cypern inte röstades igenom kan analyseras utifrån en diskussion om diplomatisk timing, den diplomatiska strategin eller förslagets ”radikala” karaktär, men utifrån den problemformulering jag valt, är en sådan diskussion inte relevant i detta sammanhang.

2 Teoretiskt ramverk

2.1 Positiv fred

En breddad definition av våld som både direkt fysiskt och strukturellt, signerat Johan Galtung, medför rimligtvis även ett omvärderande av begreppet fred. Fred kan då inte enbart innebära frånvaro av direkta våldsamheter, eller avslutade stridigheter, utan det måste även innefatta avsaknad av *strukturellt* våld. Galtung formulerar *negativ fred* som enbart frånvaron av direkt våld, medan *positiv fred* låter sig innefatta även avsaknaden av strukturellt våld. Strukturellt våld formulerar Galtung som social orättvisa eller institutionaliserad diskriminering som ursprungligen varit en bakomliggande orsak till det direkta våldets uppkomst. Positiv fred innebär kort sagt en ”vertikal” utveckling och en institutionaliserad strävan att jämlikt fördela makt och resurser (Galtung: 1969: 183).

2.2 Diskursiv konflikttransformation

Vivienne Jabris teori om diskursiv konflikttransformation avser att lokalisera de underliggande samhällliga normer som legitimerar våldets uppkomst och eskalering. En verklig konfliktanalys, menar hon, söker urskilja de föreställningar som diskursivt och institutionellt reproduceras över tid och som gör samhällets legitimering av våld möjligt. En konflikt kan inte enbart förstås genom en analys av makthavares beslutsfattande utan måste söka sig djupare än så, till de underliggande diskursiva och institutionella strukturer som genererar den logik varigenom våldet legitimeras. Krig och konflikt är primärt ett socialt fenomen, skriver hon, som växer fram och konstitueras genom en social praxis som med tiden institutionaliseras (Jabri: 1996: 3). Krig möjliggörs alltså genom, vad hon vill formulera som, en *våldsdiskurs*. Våldsdiskursens fundamentala kännetecken är dess inkluderande respektive exkluderande karaktär, där tydliga föreställningar om ”vi” och ”dem” cementerats. Krig alstrar nämligen inte bara uppfattningar om våldets legitimitet utan likväl andra grundläggande samhällliga föreställningar, om exempelvis grupperns identitet och samhällets sociala relationer (Jabri: 1996: 5). Likväl som en sådan våldsdiskurs tydligt definierar fienden och uppfattningar om ”de andra”, formas även föreställningar om den egna identiteten. Krig reflekterar därför, menar hon, ett sönderfall av de vardagliga sociala relationerna (Jabri: 1996: 8). I en kontext av konflikt blir det djupt problematiskt när

exkluderande relationer mellan grupperingar blir institutionaliserade och därmed ideologiskt legitimerade. En sådan diskriminerande praxis blir nämligen ritualiserad och sedvanlig, djupt rotad i den dominerande diskursen. Dessa föreställningar är emellertid inte en produkt av en plötslig kategorisering utan snarare en produkt av en diskursiv process där dessa föreställningar reproducerats under lång tid (Jabri: 1996: 127).

Ytterst kan konflikt, i och med Jabris teori, tolkas som en konstruerad diskurs, där en specifik väpnad konflikt kan ses som ett uttryck för en vidare och mer omfattande diskursiv och institutionaliserad uppfattning om samhällets uppbyggnad (Jabri: 1996: 128/140). Förståelsen av denna reproduktion av stereotyper och föreställningar om verkligheten är, menar Jabri, fundamental för att förstå den process varigenom våld och krig legitimeras (Jabri: 1996: 127).

2.2.1 Mot en fredsdiskurs

Eftersom våldets logik genom våldsdiskursen blir strukturellt och institutionaliserat, är, menar Jabri, en diskursiv transformering livsnödvändig för utvecklingen av verklig fred. En diskursiv transformering och utvecklingen av en *fredsdiskurs* är då skapandet av en diskurs som utmanar de tidigare etablerade normerna och föreställningarna (Jabri: 1996: 146). Fredsdiskursen måste således utmana den militaristiska ordningen och de exkluderande identiteter en sådan ordning producerar.

Eftersom en diskurs knuten till exkluderande identiteter och hotbilder, i en kontext av konflikt, har etablerats i den offentliga debatten, är det inom denna sfär som den utmanande diskursen måste grundas (Jabri: 1996: 158). När krigets diskurs strävar efter att dölja sådant som olikänkande och individualitet, måste fredsdiskursen aktivt värna om medbestämmande, olikheter och meningsskiljaktigheter (Jabri: 1996: 160). Den kommunikativa process som sker mellan "vi" och "dem", är förutsättningen, skriver Jabri, både för konflikt och för dialog, och där dialogen i ett tillstånd av fred måste innebära formulerandet av det gemensamma: uppkomsten av ett "vi" som *innefattar* "de andra" (Jabri: 1996: 161). Språket och hur det reflekterar samhällets förståelse av verkligheten, kan sålunda användas både som ett medel för förtryck såväl som för kommunikation och förståelse (Jabri: 1996: 163). Fred, formulerar Jabri, därmed som en normativ konstruktion och primärt som en process lokaliserat i de diskursiva sociala relationerna (Jabri: 1996: 162).

Diskurs är den process varigenom normativa ställningstaganden försvaras och godtas. Konsensus är då möjligt, men inte påtvingat (Jabri: 1996: 164). Den diskursiva transformerande process som Jabri formulerar som livsnödvändig för verklig fred, svarar inte för fredens innehåll, utan tillhandahåller snarare en struktur varigenom krig som institution ifrågasätts. Fredsdiskursens syfte måste därmed vara att ständigt eftersträva att fostra ett ifrågasättande av krigets dominerande normer, föreställningar och institutioner (Jabri: 1996: 166).

2.3 Identitet och (o)säkerhet

Vivienne Jabri utgår i sin teori om diskursiv konflikttransformation ifrån identitet som någonting icke konstant. Identitet, menar hon, är en föränderlig konstruktion formad i relationen mellan individen och den sociala miljö den befinner sig i (Jabri: 1996: 125). På ett liknande sätt formulerar Maria Stern identitet som ett uttryck för mångsidiga och konstant föränderliga förhållanden, ordningar och diskurser. Identiteter skiftar och omskapas och är alltid en återspeglning av vår omgivning (Stern: 2001: 35/36). Säkerhet, formulerar Stern, som en diskursiv praxis som inte kan separeras från den identitetsformande processen (Stern: 2006: 192). Samtidigt som en diskurs om säkerhetshot tydligt markerar gränserna utåt, sker, menar hon, internt samtidigt en homogenisering av den föreställda gemenskapen. Osäkerhet och identitet kan därmed fungera som två ömsesidigt konstruerande processer och en diskurs knuten till differentiering och överlevnad kan primärt ses som ett sätt att säkra den egna gruppens existens (Stern: 2006: 192/193). Enligt ett postmodernistiskt perspektiv är samhällets etablerade "sanningar" enbart en illusion konstruerad av konsensus, ständigt under förändring (Sheehan: 2005: 142). Skapandet av en nationell eller etnisk identitet kan ses som en sådan "sanning", där föreställningen om en egen gemenskap enbart kan konstrueras i förhållande till en uppfattning om det motsatta - en "fiende". David Campbell klargör även han sambandet mellan, vad han vill formulera som, *hotdiskurser* och föreställningen om vad *vi* är (Campbell: 1992: 195). Uppfattningen om "de andra" - om fienden - definierar sålunda vad *vi inte* är, vilket formar föreställningen av vår egen identitet. Differentiering målar på så sätt upp skiljelinjerna mellan "vi" och "dem" och förståelsen av säkerhet blir irrelevant, skriver Lipschutz, utan en föreställning om "de andra" som definierar osäkerhetens tillstånd (Lipschutz: 1995: 9). Människor söker säkerhet i en konstruerad kollektiv identitet, skriver Stern, och samtidigt som identiteten tryggas i mötet med en motsats, tryggas den även vid förstärkningen av den egna gruppens samhörighet. Campbells teori om hotdiskurser kan, skriver hon, därför även tolkas som diskurser om trygghet (Stern: 2001: 46).

Med en breddning av säkerhetsbegreppet återfinns *samhällelig* säkerhet, där identitetens bestående definierar olika grupperingars uppfattning om deras trygghet. Till skillnad från suveränitet, som mellan stater utgör det främsta kännetecknet på säkerhet, upplevs det alltså *inom* ett samhälle vara dess identitet som utgör den främsta förutsättningen för samhällets fortsatta existens (Wæver: 1995: 67). Ett från samhället upplevt hot mot den egna gruppens identitet alstrar följaktligen såkallade samhälleliga säkerhetsdilemman, där "desäkerhetisering" av frågor knutna till identitet blir ett sätt att omvärdera grupperns interna föreställningar om samhällets sociala relationer (Roe: 2004: 284). Samhälleliga säkerhetsdilemman har dessvärre en synnerligen självförstärkande kraft och rekonstruktion av identitetsföreställningar är ytterst svårt att uppnå i och med att identitet upplevs som ett mänskligt behov.

2.4 Konfliktteori

Åtskilliga forskare har teoretiskt valt, att grovt indelat, göra en åtskillnad mellan i huvudsak tre typer av fredsstrategier, vars ontologiska uppfattning om fred och konflikt utgör den huvudsakliga distinktionen. *Konflikthantering*, *konfliktlösning* och *konflikttransformation* reflekterar olika ontologiska antaganden om konfliktens orsaker, aktörer och dessas intressen, vilket ligger till grund för respektive strategis inställning till fredens möjligheter. Den idé som underbygger försöken att hantera en specifik konflikt är alltså relaterat till uppfattningen om våldets natur (Väyrynen: 1991: 2). Hur fredsstrategierna kommer till uttryck kan emellertid se olika ut beroende på förhandlarnas syn på fredens mening och mål. Pauline Baker har identifierat två skilda förhållningssätt till fredsprocessen och konfliktparterna: en mer *inkluderande* och en mer *exkluderande* (Baker: 2005: 759).

2.4.1 Konflikthantering, konfliktlösning och konflikttransformation

Konflikthantering är i huvudsak koncentrerad till att få *kontroll* över en djupt rotad konflikt, samt att förebygga att konflikten åter blossar upp (Kremenjuk: 2005: 303). Framförallt ligger strategins fokus på konfliktens militära aspekter, på att få stridigheterna att upphöra eller att begränsa konfliktens spridning. Sådana genombrott brukar ofta uppfattas som framgångar, men strategin, menar Wallensteen, utnyttjar enbart ”enkla” sätt att hantera konfliktens grundläggande problematik (Wallensteen: 2007: 50). Ett sådant förhållningssätt till fred, där ambitionen primärt är att tygla och stabilisera en konflikt, reflekterar en realistisk uppfattning om våld som någonting rationellt och ofrånkomligt. Människan ses primärt ha ett av naturen givet behov av att dominera sin omgivning. Konflikthantering ser därmed konfliktens underliggande orsaker som konstanta och aktörerna och deras intressen som statiska, vilket sålunda innebär att utgångspunkten blir att konflikter egentligen inte går att lösa, enbart tyglas (Väyrynen: 1991: 2).

Konfliktlösning har, till skillnad från konflikthantering, däremot en ambition att gå till botten med våldets grundläggande orsaker, istället för att se till våld som någonting rationellt och givet. Konflikt ses som ett dysfunktionellt beteende som primärt grundas på otillfredsställda mänskliga behov, såsom identitet och säkerhet. Fokus ligger här på att parterna tillsammans skall konfrontera motsättningarnas orsaker och därigenom hitta vägar att lösa eller sätt att leva med dem (Wallensteen: 2007: 50). Därmed blir konfliktlösning ett mer ambitiöst fredsskapande verktyg och ämnar skapa mer än enbart frånvaron av våld. Till grund ligger den ontologiska uppfattningen att konflikt visst går att lösa; genom ömsesidigt erkännande och tillit kan universella behov tillgodoses (Aggestam: 1999: 18).

Att fokusera på fredsavtal är ytterst det som skiljer konflikthantering från konfliktlösning, där skapandet av ett avtal som fryser militärt och socialt *status*

quo vid konflikthantering ses som den främsta förutsättningen för att ha möjlighet att kontrollera våldet och därigenom även konflikten (Wallensteen: 2007: 5). Daniel Druckman gör en distinktion mellan avtalsdrivna förhandlingsprocesser och konfliktlösnings- och problemlösningsstrategier, där konflikthantering kan tolkas representera den förstnämnda. Konfliktlösningsstrategier bearbetar, skriver han, till skillnad från avtalsdrivna processer, konfliktens dynamik, med värderingar, behov och identitet som centrala element. Genom ökad medvetenhet och acceptans om den motsatta parten kan det successivt även skapas en uppfattning om en *gemensam* identitet (Druckman: 2003: 10).

Kollektivt våld kan, skriver Raimo Väyrynen, emellertid inte särskiljas från de sociala strukturer vari det uppkommit. Merparten av konfliktteorierna, menar han, hanterar aktörer och intressen som givna och utifrån det söker de finna lösningar för att mildra eller eliminera motsättningarna parterna emellan (Väyrynen: 1991: 4). Ett strukturellt perspektiv på våld och konflikt öppnar sålunda upp för ytterligare en fredsstrategi: nämligen konflikttransformation, där koncept som frånvaron av strukturellt våld, jämlikhet och rättvisa blir centrala. Konflikttransformation kräver sålunda en strukturell förändring där större historiska förändringar som transformerar våldets natur, funktion och omfattning ses som en förutsättning för fred (Väyrynen: 1991: 6). Utifrån ett transformativt perspektiv blir den främsta kritiken mot konfliktlösning dess tilltro till att konflikten skulle kunna lösas genom aktörernas konfrontering med konfliktens sakfrågor och uppfattade bakomliggande orsaker. Konflikttransformation som idé uppfattar att konfliktens problematik utgör mycket mer än konfliktparternas subjektiva syn på våldets orsaker och perspektivet ifrågasätter ifall aktörerna överhuvudtaget kan ha en objektiv uppfattning om våldets mening och mål (Nicholson: 1991: 58).

2.4.2 Inkludering kontra exkludering

I sammanhang där en tredje part från det internationella samfundet har gjort aktiva försök att lösa en konflikt, kan två typer av förhållningssätt identifieras som är knutna till uppfattningen om fredens mening och mål. Den ena är en inkluderande approach, där alla konfliktens parter medverkar i forandet av freden, den andra en mer exkluderande, där konfliktens extrema krafter hålls utanför fredsprocessen i syfte att främja en rättvis och demokratisk fred. I en inkluderande fredsprocess ligger fokus på den kulturella kontexten, där den tredje parten förhåller sig neutral och anpassar sig till parternas intressen. I det mer exkluderande förhållningssättet är det snarare inflytandet av universella normer, såsom mänskliga rättigheter och rättvisa, som driver fredsprocessen. I en sådan fredsprocess kan den tredje parten emellertid inte förhålla sig neutral, utan måste stödja de krafter som premierar vissa moraliska principer. Den huvudsakliga skillnaden mellan dessa två förhållningssätt ligger sålunda i om fredsprocessen uppfattas som förhandlingsbar eller inte, där ett inkluderande förhållningssätt fungerar mer pragmatiskt, medan den exkluderande mer principfast (Baker: 2005: 759).

3 Två konflikter, två fredsförslag

3.1 Nordirland

Våldet på Nordirland har i huvudsak grundat sig på en motsättning mellan nationalister¹, som under årtionden kämpat för ett enat Irland, och unionister², vars huvudsakliga intresse varit att låta Nordirland förbli en del av Storbritannien. Det två gruppernas föreställningar om identitet har kommit att alltmer utgöra grunden för motsättningarna, där de religiösa skillnaderna mellan dem ytterligare har cementerat föreställningarna om ”vi” och ”dem”.

Historiskt sett har unionister varit institutionellt privilegierade och uppfattat sig själva som representanter för den brittiska makten, lagen och rättvisan: en roll som gött föreställningen om den lojala kampen mot bakåtsträvande irländska nationalister och ”förrädare”. Unionister hade under lång tid monopol på positioner inom statsmyndigheter, rättsväsende och polis, vilket utgjort ett starkt incitament för nationalistiskt våld (Todd: 2005: 445).

Det asymmetriska förhållandet mellan grupperna gav sig tydliga uttryck i diskurser och symbolisk praxis, grundade på dogmatiska föreställningar om våldet på Nordirland som en kamp mellan brittiskt kontra irländskt, assimilering kontra motstånd och kompromiss kontra idealism (Todd: 2005: 445). Motsättningarna mellan de två identiteterna och mytbildningen kring dem har levt kvar, förstärkts och under årtionden utgjort den logik varigenom våldet på Nordirland legitimerats och de sekteristiska relationerna befästs. Motsättningen mellan unionister och nationalister har av parterna länge setts som ett nollsummespel: en konflikt som enbart kunde resultera i en vinnare och en förlorare (Guelke: 2003: 71).

3.1.1 The Belfast Agreement 1998: *The two communities approach*

The Belfast Agreement, ett avtal uppnått genom flerpartsförhandlingar under ledning av George Mitchell 1998, klargör att enligt överenskommelse mellan samtliga parter skall Nordirland i sin helhet förbli en del av Storbritannien och skall fortsatt så vara om inte en majoritet av den nordirländska befolkningen i val påvisar en annan önskning (The Agreement: 1998: Draft Clauses: 1, 1). Samtidigt

¹ Nationalister, katoliker, republikaner eller ”Greens”

² Unionister, protestanter, lojalister eller ”Orangemen”

klargörs att den irländska konstitutionen skall genomgå en betydande förändring, där artikel 2 och 3, som betonar Irlands anspråk på jurisdiktion över *hela* öns territorium, skall strykas (The Agreement: 1998: Annex B). Avtalets tredje viktiga, och för denna undersökning mest centrala, beståndsdel är införandet av en maktodelad verkställande riksdag med 108 platser (The Agreement: 1998: Strand One). Maktodelningen innebär sålunda att avgörande beslut antingen skall fattas genom *parallellt samtycke* (en majoritet av riksdagens alla medlemmar med en majoritet både bland unionister respektive nationalisterna) eller genom en *proportionell majoritet*, där minst 60% av riksdagens medlemmar är närvarande, inkluderat minst 40% unionister och 40% nationalisterna (The Agreement: 1998: Strand One: 5d (ii), Tannam: 2001: 505). Röstning med proportionell majoritet skall följaktligen aldrig avgöra nyckelbeslut som påverkar de respektive samhällenas egenintressen. Reformerna som eventuellt skulle missgynna den ena parten, skall på så sätt avvägras ifall inte en majoritet inom båda grupperna samtycker (Horowitz: 2001: 90).

Avtalet slår sedermera fast att riksdagens medlemmar skall ange vilken identitet – ”*nationalist, unionist or other*” – denne företräder, i syfte att mäta respektive grupps ställning i riksdagen och vilken procentsats varje medlem representerar (The Agreement: 1998: Strand One: 6).

De huvudsakliga konstitutionella förändringarna i avtalet innebär, är alltså framförallt att den verkställande makten inom parlamentet skall delas mellan representanter från de väsentliga politiska partierna. Vidare skall majoriteten av Nordirlands befolkning erhålla veto för framtida konstitutionella förändringar, medan regeringen i Dublin skall ha en verkställande roll gällande specifika politiska områden i provinsen (The Agreement: 1998: Constitutional Issues, McSweeney: 1998: 303).

3.2 Cypern

Konflikten mellan grek- och turkcyprioter på Cypern kan spåras till det ottomanska rikets sönderfall och det efterkommande brittiska styret över ön tiden efter första världskriget, när grekcypriotiska rörelser väckte anspråk på att ön skulle förenas med Grekland. Det grekcypriotiska kravet färgade alltmer det politiska livet på Cypern fram till självständigheten på 1950-talet, då turkcyprioter som en motreaktion väckte krav på en separation mellan de två samhällena, av rädsla för Cyprens anslutning till Grekland (Yilmaz: 2005: 30). Våldet som denna motsättning genererade har sedan denna tid skapat en konflikt starkt färgad av missförtroende, rädsla och hotdiskurser, rotade i en historisk motsättning mellan Turkiet och Grekland (Yilmaz: 2005: 34). Misstänksamheten mellan de två samhällena, och ovetskapen om den andras intentioner, har utvecklat ett djupt rotat samhällsligt säkerhetsdilemma som lett till en ökad segregering emellan, en segregering som successivt cementerats på grund av de två samhällenas språkliga och religiösa skillnader (Lindley: 2007: 231). Efter självständigheten har ingen känsla av en gemensam cypriotisk identitet skapats,

utan kopplingen till Turkiet respektive Grekland har i stort utgjort den tillhörighet samhällena på Cypern har identifierat sig med (Yilmaz: 2005: 32). Relationen mellan de två grupperna har från grekcypriskt håll framförallt uppfattats som asymmetriskt, där turkcyprioterna har uppfattats som öns minoritet utan rätt till inflytande över öns framtid. Från turkcypriskt håll har emellertid relationen uppfattats som en mellan två jämlika samhällen (Richmond: 1998: xv).

3.2.1 The Annan Plan 2004: *The bi-zonal (non)solution*³

The Annan Plan, presenterat 2004 under ledning av FN:s före detta generalsekreterare Kofi Annan, föreslår ett federalt system som en lösning på konflikten mellan grek- och turkcyprioter, ett system som skall baseras på principerna ”*bi-zonality, bi-community, shared sovereignty and power-sharing*” (Vural, Peristianis: 2008: 46). Annanplanen innebär en enad cypriskt republik med en enad internationell röst, gemensam suveränitet och gemensamt medborgarskap, men en republik som kommer att utgöra en federation mellan två separata zoner: en grekcypriskt och en turkcypriskt (The Annan Plan: 2004: Main Articles: art.2, Berg: 2006: 232). Annanplanen föreslår en rad konstitutionella arrangemang baserat på konkret maktindelning inom den politiska representationen, beslutsfattandet och bland statliga poster. Det federala parlamentet skall bestå av två kammare med ett överhus och ett underhus. Varje kammare skall bestå av 48 platser, där de inom överhuset skall fördelas lika mellan grek- och turkcyprioter. I underhuset skall platserna istället fördelas i proportion till den grek- och turkcypriska befolkningen, men där turkcyprioterna är garanterade minst 12 platser. Beslut i parlamentet kan sedermera fattas med båda kammarnas samtycke (The Annan Plan: 2004: Main Articles: art.5: 1). President- och vicepresidentskapet skall rotera mellan representanter från de konstituerande zonerna, alltid med en från varje samhälle i någon av posterna. En grekcypriskt skall besitta presidentposten två tredjedelar av tiden, medan turkcyprioter en (The Annan Plan: 2004: art.5: 2).

Maktindelningen grundar sig inte direkt på representanternas etniska härkomst, identitet eller nationell bakgrund, men för att fylla de två kvoterna inom kammarna, sker separata val inom de två zonerna (The Annan Plan: 2004: art.3: 3, Vural, Peristianis: 2008: 47). Vidare garanteras även minoriteterna maroniter, armenier och romer minst en representant vardera i det proportionellt valda underhuset (The Annan Plan: 2004: art.22: 5). Annanplanen skriver att parternas *distinkta* identitet och integritet, i och med planen, erkänns och att relationen mellan de två, i och med en eventuell överenskommelse om planens implementering, inte längre skall ses som ett asymmetriskt förhållande utan förstås i termer av politisk jämlikhet (The Annan Plan: Main Articles: iii).

³ Förslaget röstades inte igenom, turkcyprioter röstade ja med 64.9% medan grekcyprioterna röstade nej med 75.8%

3.3 Två fredsförslag - en idé?

Consociationalism, ursprungligen formulerat av Arend Lijphart (1977), syftar till ett politiskt arrangemang där olika grupper inom en djupt splittrad stat eller region, delar makten i enighet med en överenskommen formel. Belfastavtalet är, menar Rupert Taylor, otvivelaktigt ett avtal baserat på consociationalism, både i det avseendet att det organiserar en stor koalition mellan Nordirlands alla huvudsakliga partier och att regeringen formas på basis av konsensus mellan parterna snarare än genom majoritetsbeslut, men också eftersom förslaget innebär en viss grad av självbestämmanderätt för de två grupperna (Taylor: 2006: 218, Horowitz: 2001: 89).

Uppenbarligen presenterar både avtalet på Nordirland och Annanplanen förslag om en institutionell förändring innefattande en maktdelning mellan de, från kriget, stridande grupperna, även om Belfastavtalet innebär en mer integrerad maktdelning än den segregerade form som Annanplanen presenterar. Annanplanen innebär ju rent av en federal lösning i form av en *territoriell* uppdelning (Dixon: 2005: 358).

Båda fredsförslagen kan tolkas adressera konfliktdynamiken främst till parternas icke tillfredsställda mänskliga behov: att konflikten beror på en föreställning om bristande samhällelig säkerhet. De konstitutionella reformer texterna föreslår, kan förklaras med att konflikten förstås som ett samhälleligt säkerhetsdilemma mellan två distinkta identiteter, där ovisshet om den andra partens intentioner och intressen format konflikten till ett nollsummespel. Maktdelningens huvudsyfte är därför att garantera politiskt inflytande och säkerhet åt de två stridande samhällena, och skapa en struktur varigenom gruppernas identitet och autonomi inte längre behöver uppfattas äventyrad. Genom att garantera politisk trygghet, ämnar sannolikt förslagen skapa incitament för samarbete och tillit grupperna emellan och tillhandahålla ett system varigenom parterna förväntas kunna leva med, och eventuellt lösa, de motsättningar som föreligger.

Förståelsen av konflikt som ett uttryck för otillfredsställda mänskliga behov, rör sig sålunda bort från det synsätt som kännetecknar konflikthantering: att konflikter egentligen inte går att lösa, och utesluter en förförståelse av människan som av naturen aggressiv eller maktsökande. En konfliktanalys med fokus på mänskliga behov kan istället tolkas som ett uttryck för en konfliktlösande ambition, där de mänskliga behoven måste tillgodoses för att en fredlig utveckling skall uppfattas möjlig.

En uppfattning om att behovet av säkerhet och identitet måste tillfredsställas för att parterna skall nå en lösning, behöver emellertid inte innebära att identitet uppfattas som medfött. Identitet kan ändå ses som en social konstruktion, där förståelsen av identitet har formulerats i etniska eller religiösa termer (Mac Ginty: 2006: 74). De två aktuella fredsförslagen accepterar emellertid konfliktparternas subjektiva syn på våldets orsaker och anpassar dessa till en struktur där parterna kan konfrontera motsättningarna. En lösning i form av maktdelning ämnar således skapa incitament för att gruppernas säkerhet och identitet inte längre skall

uppfattas stå på spel. Maktdelningen innebär per definition ett ömsesidigt erkännande av parternas jämlikhet, och förslagen förändrar således synen på parternas relation från ett noll- till ett plussummespel. Genom att nyckelbeslut skall vägas mellan representanter från båda samhällena skapas tillit mellan grupperna, vilket i ett längre perspektiv skall kunna överbrygga de motsättningar våldet grundats på.

Att otillfredsställda mänskliga behov står i centrum för konfliktanalysen, utesluter inte ett strukturellt perspektiv på fred. Grundtesen i fredsförslagen, kan ju utläsas som, att de institutionella strukturerna måste vara formade på ett sådant sätt att stridande etnonationella identiteter och intressen erkänns genom en strukturell förändring av de sociala relationerna. Maktdelningen - den strukturella förändring fredsförslagen presenterar, innebär på så sätt en *reglering* av de basala behoven.

Kännetecknande för konflikttransformation är ett systemskifte där institutionerna förändras i syfte att bygga en varaktig fred. Utifrån det systemskifte som maktdelningen innebär, kan förslagen därmed tolkas som ett uttryck för en konflikttransformerande ambition. Annanplanen utgör ett försök att förskjuta förståelsen av de samhälleliga relationerna från ett asymmetriskt förhållande till ett politiskt jämlikt, där ingen av de två gruppernas basala behov riskerar att förbises eller missgynnas. På samma sätt innebär Belfastavtalet att båda sidornas politiska intressen erkänns och skapar politiskt utrymme för den grupp - nationalisterna - som tidigare känt sig institutionellt marginaliserade. Ett jämlikt politiskt förhållande och ett erkännande av båda parter, innebär sålunda att relationen mellan dem förändras och omintetgör, i viss mån, våldets logik.

Belfastavtalet reflekterar följaktligen en *inkluderande* approach, där fredsprocessen innefattar *alla* stridande grupper. Den maktdelning som föreslås skall skapa tillit mellan de huvudsakliga politiska ledarna, vilket även innefattar IRA:s politiska gren Sinn Fein.

Båda förslagens fokus ligger emellertid på krigets *grupper*, inte på individen. Annanplanen utformning förstärker, menar Michael, kollektivism på bekostnad av individualism, i och med att maktdelningen delas upp mellan samhällena och valen till parlamentet sker separat i de två zonerna (Michael: 2007: 599). På samma sätt menar Taylor att den förståelse av fred som Belfast Agreement ger uttryck för är att demokrati inte fredligt kan etableras ifall de stridande gruppernas autonomi konstitutionellt inte tryggas genom ett ömsesidigt veto. En lösning där allmänna individuella rättigheter premieras framför kollektiva ses sålunda som orealistisk i ett samhälle som Nordirland (Taylor: 2006: 218).

Belfastavtalet reflekterar en förståelse av de två samhällena som fasta och autonoma, och att krigets parter företräder distinkta och motstridiga kulturella traditioner, värderingar och behov. Avtalet *institutionaliserar* rent av kategoriseringen av de stridande grupperna och maktdelningen bygger på riksdagsmedlemmarnas formella anslutning till någon av de formulerade kategorierna – ”*unionist, nationalist or other*”. Konflikten ses därmed primärt som en maktkamp mellan två samhällen, vars syfte under årtionden varit att maximera de respektive gruppernas intressen (Taylor: 2006: 217). Annanplanen adresserar

konfliktdynamiken på samma sätt: de två samhällena fungerar som två fasta enheter, vars konkurrens om resurser och makt, ses ha utgjort konfliktens främsta orsak. Denna förståelse av konfliktdynamiken ligger sålunda till grund för förslagets utformning och förklarar varför maktindelningen är den reform de föreslår.

4 Diskursiv konflikttransformation?

4.1 Maktdelning och identitet

Belfastavtalet och dess genomslagskraft var, menar McSweeney, en folkets seger över strukturerna, i och med att avtalet, enligt honom, vädrar en demokratisk vilja att omdefiniera de kollektiva identiteter som under allt för lång tid levt kvar på Nordirland och genererat det våld som härjat under årtionden (McSweeney: 1998: 303). Det reflekterar, fortsätter han, ett moraliskt val av historisk dimension, att rekonstruera samhället i Nordirland där katoliker och protestanter, nationalisterna och unionister, inte längre har anledning att känna sig förbisedda eller hotade i termer av identitet. Utvecklingen på Nordirland demonstrerar därmed att kollektiva identiteter är en skapelse format av mänskliga beslut - att vi är vilka vi väljer att vara (McSweeney: 1998: 304).

Att avtalet skulle vara en folkets seger över *strukturerna*, är Taylor emellertid inte lika övertygad om. Belfastavtalet accepterar och legitimerar snarare de två etnonationella gruppernas förståelse av konflikten och främjar en politisk form som hanterar dessa grupperingar som fasta, oberoende och jämlikt giltiga (Taylor: 2006: 218).

Taylor uppfattar avtalets consociationella karaktär utgöra dess huvudsakliga problem. Consociationalism uppfattar att det, i en kontext av djupt rotad social konflikt, är mer realistiskt att acceptera att krigets grupperingar kommer att bestå, än att sträva efter att dekonstruera föreställningar kring kollektiva identiteter (Taylor: 2001: 38).

Ett consociationellt synsätt på fred, avvisar sålunda idén om integration som en lämplig målsättning och ser snarare att utsikterna för demokrati är små om inte de institutionella strukturerna är formade på ett sådant sätt att stridande etnonationella identiteter och intressen *erkänns* och *anpassas* genom en strukturell maktdelning som säkrar gruppernas autonomi och jämlikhet (Taylor: 2006: 217). Consociationalism är sålunda enbart ett sätt att reglera konflikten, snarare än att transformera den (Taylor: 2001: 38).

McGarry och O'Leary, som utvecklat Lijpharts teori om consociationalism, efterlyser "konkreta analyser av konkreta situationer" (Taylor: 2001: 38), där det konkreta i detta sammanhang syftar till konfliktparternas nationella, etniska och religiösa identitet. Konflikter av Nordirlands och Cyperns karaktär grundar sig, menar de, primärt på etnonationell antagonism mellan två samhällen med distinkta och motstridiga nationella intressen. Förespråkare av maktdelning är, menar Taylor, sålunda inte beredda att se bortom konfliktens konkreta

sakförhållanden för att kritiskt analysera hur dess aktörer och sakfrågor är produkter av en politisk process. Ett system av maktindelning baserat på etnisk tillhörighet har ingen tilltro till människans förmåga att välja och förändra sitt beteende och sitt förhållningssätt, och ser därmed inte heller möjligheter till förändring av de rådande sociala relationerna (Taylor: 2001: 39).

I motsats till Taylor argumenterar Zartman för att institutioner med maktindelning kan skapa nya och överlappande identiteter i ett djupt splittrat samhälle (Williams, Jesse: 2001: 577). Annanplanens principer kan, skriver samtidigt Vural och Peristianis, indirekt påverka rekonstruktionen av kollektiva identiteter på Cypern i och med att förhållandet mellan de federala myndigheterna och de två konstituerade zonerna fordrar en stark känsla av tillhörighet, hela befolkningen på Cypern innefattat (Vural, Peristianis: 2008: 47). Annanplanen innebär sålunda å ena sidan ett framtvingat stöd för en överlappande identitet: alla är medborgare i en enad cypriotisk stat som agerar enhälligt i internationella sammanhang, samtidigt som förslaget, med de territoriellt definierade enheterna och lösningen med dubbla zoner, befäster Cyperns identiteter som strikt separata.

Williams och Jesse menar, i likhet med Taylor, att maktindelning på etnisk eller religiös grund ofta stärker splittring, snarare än överkommer den. Maktindelningen grundas ju precis på den splittring den ämnar lösa. Eftersom consociationella institutioner baseras på den splittring som orsakade våldet och accepterar de etniska identiteterna som källan till politisk makt, kan de heller omöjligen främja *överlappande* identiteter (Williams, Jesse: 2001: 578). Självkategorisering utifrån religiös tillhörighet är, skriver Muldoon *et al*, extremt hög på Nordirland. Denna uppfattning om identitet grundar sig på den strukturellt och institutionellt markerade splittringen mellan regionens två samhällen, en splittring som ytterligare institutionaliserats på en elitpolitisk nivå i och med Belfastavtalet 1998 (Muldoon *et al*: 2007: 100).

Kritiken att Belfastavtalet skulle utgå ifrån identiteter som primordiala och exkluderande snarare än formbara och relativa, konfronterar McGarry och O'Leary med argumentet att medborgare efter Belfastavtalet visst får och kan rösta över de etniska skiljelinjerna, på vilket parti eller kandidat denna än må föredra (McGarry, O'Leary: 2006: 271). Men även om förslaget inte ger uttryck för en uppfattning av krigets identiteter som primordiala, ger det heller inte uttryck för motsatsen. Visst kan medborgarna i praktiken rösta över de etniska gränsdragningarna, men ett sådant resonemang förbiser vikten av de tvingande diskursiva normer en maktindelning skisserat utifrån etniska skiljelinjer formulerar, och vilket inflytande de må ha på samhällets sociala relationer och uppfattningen om "de andra" (Bergström, Boréus: 2008: 328). På Cypern går det rent av inte ens att rösta över den territoriella gränsen, eftersom valen till parlamentet sker separat i de två zonerna.

4.1.1 Etnisk identitet kontra politisk identitet

Consociationell politik hindrar, menar Taylor, systematiskt människors utrymme att ifrågasätta konventionella uppfattningar, och fostrar snarare ständigt ett

kollektivt sätt att tänka (Taylor: 2006: 223). Politiska maktdelningslösningar skapar på så sätt barriärer för normal politik och står i vägen för ett integrerat samhälle. I och med att maktdelning skisserat utifrån etniska skiljelinjer tenderar att befästa etnisk splittring och gör den permanent, skapas få incitament för framväxten av politisk mobilisering baserat på alternativa bevekelsegrunder, så som genus eller klasstillhörighet (Berg, Ben-Porat: 2008: 33). Maktdelningen exkluderar aktivt andra, kanske mer fruktbara, sociala kategorier som skulle kunna utgöra en mer progressiv politisk enighet (Anderson, Shuttleworth: 1998: 205). Evans och Tonge väcker även dem farhågor angående det nordirländska avtalets karaktär. För Nordirlands radikala centerparti, som aktivt arbetat för att ersätta dikotomin unionister kontra nationalister, med en pluralistisk icke-etnisk form av politik, innebär avtalet en ökad marginalisering (Evans, Tonge: 2003: 29). Belfastavtalet har marginaliserat de befintliga pluralistiska partierna, menar författarna, genom att aktivt avfärda den "one community approach" som mittenpartierna står för (Evans, Tonge: 2003: 48). Ett avvikande inslag från klassisk consociationalism är just avtalets begäran att riksdagens medlemmar skall ange sin respektive identitetsanknytning (*nationalist, unionist or other*). En sådan begäran missgynnar, skriver Horowitz, de medlemmar som inte identifierar sig med någon av de namngivna grupperingarna, i och med att dessa i så fall inte räknas när stöd krävs för att skapa en ensidig majoritet (Horowitz: 2001: 90). Den maktdelning som Belfastavtalet därmed innebär missgynnar mittenpartierna och, från uppdelningen unionister kontra nationalister, neutrala medlemmar som får göra de mest betydande kompromisserna (Horowitz: 2001: 104). Polariseringen mellan de politiska partierna ökar sålunda också i och med att de politiska positionerna förstås i termer av etnisk identitet. Katolsk och protestantisk nationalism legitimeras genom maktdelningen och vägs ständigt mot varandra i det politiska beslutsfattandet (Mac Ginty: 2007: 8).

Även på Cypern återfinns moderata kosmopolitiska krafter som aktivt arbetar för en omformning av existerande föreställningar om identitet, exempelvis Progressive Party of the Working People (AKEL), som länge arbetat för att skapa en gränsöverskridande mobilisering på basis av klasstillhörighet (Yilmaz: 2005: 37). Kosmopolitiska krafter uppfattar den konstitutionella cypriotiska delningen som ett bakslag för framväxten av en cypriotisk medborgerlig identitet, där medlemmarna i parlamentet skulle kunna representera en politisk ståndpunkt snarare än en etnisk (Vural, Peristianis: 2008: 51).

4.2 Våldsdiskursen transformation eller reproduktion?

Grundtesen i de två fredsavtalen är tydlig: genom att tillfredställa parterna med en känsla av politisk säkerhet, där de respektive identiteterna kan tryggas, skapas incitament för samarbete och tillit grupperna emellan. Maktindelningen syftar till att hämma konkurrensen mellan konfliktparterna och på så sätt kan grupperna med tiden överkomma de motsättningar som så länge präglade relationen mellan dem.

Med ett postmodernistiskt perspektiv på relationen mellan säkerhet och identitet, kan emellertid en sådan struktur, som de två fredsförslagen presenterar, i ett längre perspektiv riskera att snarare fungera kontraproduktivt. Belfastavtalet och Annanplanen hanterar de existerande identiteterna som fasta och accepterar konfliktparternas uppfattning om våldet som en maktkamp mellan två distinkta och kulturellt frångående enheter. Säkerheten formuleras på så sätt i termer av identitet, och det är fortfarande ”de andra” som definierar osäkerhetens tillstånd. Säkerhet blir sålunda en kollektiv angelägenhet, snarare än en individuell, och de kollektiva enheterna ställs mot varandra i ett politiskt maktindelningssystem där den etniska och religiösa tillhörigheten definierar deras respektive politiska position (Mac Ginty: 2007: 8). Uppenbarligen lever våldsdiskursens logik därmed kvar, och rent av åter institutionaliseras. Den struktur förslagen presenterar skall resultera i ökad säkerhet, men den etniska och religiösa positionering som den politiska strukturen innebär, kan riskera att snarare öka polariseringen, skapa förnyad osäkerhet och således nya samhälleliga säkerhetsdilemman. Den etniska splittringen skulle på så sätt på nytt kunna bli en ursäkt för våld och konflikt.

Den inkluderande approach som drivit fredsförslagen innebär att de extrema och mest polariserade partierna innefattas, vilket rimligtvis skapar bättre förutsättningar för en fredsprocess utan externa spoilers. Ett politiskt system som anpassas till de mest extrema grupperingarna och erkänner deras intressen, marginaliserar emellertid de moderata krafter som i ett längre perspektiv skulle kunna överbrygga skillnaderna mellan de två samhällena. I och med att de grupper, med tydligast anspråk på den etniska och religiösa tillhörigheten, tillåts sätta agendan, skapas begränsade förutsättningar för moderata kosmopolitiska krafter överlevnad. Att främja de ”öar av engagemang”, som Mary Kaldor förespråkar i *Nya krig*, blir inte verklighet på det sätt som maktindelningen ser ut mellan parterna i Belfastavtalet och Annanplanen. Att de mänskliga behoven *kollektivt* måste tillgodoses, missgynnar sålunda en alternativ förståelse av samhällets uppbyggnad. En omdefiniering av våldets logik begränsas därmed till förmån för extrema krafter inkludering i fredsprocessen. Även om förslagen i sig inte ger uttryck för en uppfattning om krigets identiteter som statiska, skapar de heller inga avgörande incitament för deras förändring. Krasst kan man därmed tolka förslagen ytterst som en cementering av socialt *status quo*, och inget mer än ett uttryck för ett försök att *tygla* konflikten. Till grund för en maktindelning skisserat utifrån etniska skiljelinjer, såväl integrerad som federal, ligger oviljan att

omdefiniera krigets identiteter och dikotomin nationalisterna kontra unionisterna respektive greker kontra turkar, lever kvar.

Krigets sociala relationer förändras emellertid i en bemärkelse. De exkluderande identiteterna institutionaliseras i och med maktdelningen, samtidigt som maktdelningen paradoxalt nog skapar en känsla av tillhörighet: alla får vara med. Cypern formuleras i Annanplanen som en enad republik med politisk jämlikhet och skydd av minoritetsrättigheter, i Nordirland skapas en koalition mellan alla de huvudsakliga partierna. Förhållandet mellan de två parterna och förståelsen av samhällets uppbyggnad förändras på så sätt *i viss mån*. Den diskursiva förändringen av relationen från en asymmetrisk till en politisk jämlik, kan i sig innebära en förändring av våldets logik. En stark drivkraft för de två grupperna i respektive konflikt har nämligen varit att antingen på grund av politisk diskriminering kämpa för sin överlevnad, alternativt befästa politiskt *status quo* i syfte att upprätthålla ett sådant förhållande. Därför bidrar rimligtvis förslagen till en omdefiniering av krigets relationer. Men kan maktdelningen i sig ses som den historiska omvandling eller det systemskifte som främjar fredsdiskursen?

Strukturellt våld är ett abstrakt begrepp och positiv fred som en institutionaliserad strävan att fördela makt jämnt, kan uttolkas på olika sätt. Frånvaron av strukturellt våld kan emellertid, med det analytiska ramverk jag utgått ifrån, tolkas som en institutionaliserad vilja att röra sig bort från de strukturer som fungerat som en ursäkt för våldet. Dels en uppenbar struktur: ojämlig politisk fördelning och maktkamp mellan två samhällen, men även den mer djupgående samhälleliga struktur som gjort maktkampen rationell. Med diskursiv konflikttransformation som utgångspunkt och en uppfattning om exkluderande identiteter som en social konstruktion, kan en förståelse av parterna som två distinkt separata och oföränderliga identiteter ses som den diskurs som utgjort krigets ”sanning”. Att ifrågasätta en sådan ”sanning” vore i så fall en institutionaliserad strävan att omdefiniera uppfattningen om samhällets uppbyggnad och inte ta krigets enheter för givna. En ambition av konfliktlösning, där konflikten uppfattas grundas i otillfredsställda mänskliga behov som kan lösas genom parternas konfrontation och genom förtroendebyggande, räcker därmed inte för att omkullkasta den logik som konflikten primärt grundar sig på. Basala behov bör inte bara *regleras*, de bör dessutom *omdefinieras*. Rekonstrueras föreställningen om identitet, rekonstrueras också uppfattningen om osäkerhetens tillstånd – uppfattningen om ”de andra”. Med ett ontologisk uppfattning om våld som ett resultat av relationen mellan aktör och struktur, där mänskliga beslut fattas inom ramarna för en rådande strukturell kontext, måste uppfattningen om de basala behoven förstås utifrån ett vidare perspektiv. En utmanande diskurs som frigör sig från krigets logik, bygger på uppfattningen om människans förmåga att förändra sina föreställningar och sitt agerande. Eftersom våldets diskurs söker hämma sådant som individualitet och oenighet måste en politik knuten till jämlikhet och rättvisa, i syfte att forma en utmanande fredsdiskurs, därför rimligtvis baseras på individen snarare än kollektivet.

Om fredsarbetet på gräsrotsnivå aktivt arbetar för en omvärdering av identitet och de sociala relationerna bör det elitpolitiska fredsförslaget som fastslår

konstitutionen rimligtvis spegla och främja en sådan utveckling. Utmanande föreställningar – incitament för skapandet av ett gemensamt ”vi” - bör därför även återspeglas i sådana elitpolitiska texter som Belfastavtalet och Annanplanen representerar. Ett förslag, som *inte* tillhandahåller en struktur som fostrar ett ifrågasättande av våldets diskurs, fungerar, för den mer omfattande fredsprocessen, kontraproduktivt och försämrar förmodligen, snarare än förbättrar, chanserna för en positiv fredsutveckling.

5 Referenser

5.1 Litteratur

- Aggestam, Karin, 1999. *Reframing and Resolving Conflict*, Lund University Press
- Andersson, James, Shuttleworth, Ian, 1998. "Sectarian demography, territoriality and political development in Northern Ireland", *Political Geography*, Vol. 17 nr. 2
- Baker, Pauline H., "Conflict resolution versus Democratic Governance" i Crocker, Hampson, Aall, 2005. *Turbulent Peace*. United States Institute of Peace Press.
- Berg, Eiki, 2006. "Pooling Sovereignty, Losing Territoriality?", *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, vol. 97 (3), s. 222-236
- Berg, Eiki; Ben-Porat, Guy, 2008. "Introduction: Power-sharing versus Partition?", *Nations and Nationalism*, 14 (1), s. 29-37
- Bergström, Göran, Boréus, Kristina (red.) 2005. *Textens mening och makt*, Studentlitteratur
- Campbell, David, 1992. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, University of Minnesota Press
- Dixon, Paul, 2005. "Why the Good Friday Agreement in Northern Ireland Is Not Consociational", *The Political Quarterly*, vol. 76 (3), s. 357-367
- Druckman, Daniel, 2003. "Puzzles in Search of Researchers: Processes, Identities, and Situations", *International Journal of Conflict Management*, vol. 14(1), s. 3-22
- Esaiasson, Peter, *et al*, 2007. *Metodpraktikan*, Stockholm: Norstedts Juridik
- Evans, Jocelyn, Tonge, Jonathan, 2003. "The Future of the 'Radical Centre' in Northern Ireland after the Good Friday Agreement", *Political Studies*, vol. 51
- Galtung, Johan, 1969. "Violence, Peace and Peace Research", *Journal of Peace Research* Vol. 6 nr. 3.
- Guelke, Adrian, 2003. "Civil Society and Northern Ireland Peace Process", *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, vol. 14, no. 1
- Horowitz, Donald, 2001. "The Northern Ireland Agreement: Clear Consociational, and Risky" kap 4, s. 89-108 i McGarry, John, (ed.), 2001. *Northern Ireland and the Divided World*, Oxford Scholarship Online
- Jabri, Vivienne, 1996. *Discourses on violence: conflict analysis reconsidered*, Manchester University Press
- Kaldor, Mary, 2002. *Nya krig*, Göteborg: Daidalos

- Kremenyuk, Viktor A.; Zartman, William, (ed.), 2005. *Peace versus Justice*, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Lijphart, Arend, 1977. *Democracy in Plural Societies: a Comparative Exploration*, New Haven: Yale University Press
- Lindley, Dan, 2007. "Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus", *International Studies Perspectives*, vol. 8, s. 224-241
- Lipschutz, Ronnie D. red., 1995. *On Security*. New York: Columbia University Press
- Mac Ginty, Roger, 2006. *No War, No Peace*, Palgrave Macmillan
- Mac Ginty, Roger, *et al.*, 2007. "No War, No Peace: Northern Ireland after the Agreement", *Political Psychology*, vol. 28, no. 1
- McGarry, John, (ed.), 2001. *Northern Ireland and the Divided World*. Oxford Scholarship Online
- McGarry, John; O'Leary, Brendan, 2006. "Consociational Theory, Northern Ireland's Conflict, and it's Agreement 2. What Critics of Consociation Can Learn From Northern Ireland", *Government and Opposition*, vol. 41, no. 2, s. 249-277
- McSweeney, Bill, 1998. "Interests and Identity in the Construction of the Belfast Agreement", *Security Dialogue*, vol. 29(3), s. 303-314
- Michael, Michális S., 2007. "The Cyprus Peace Talks: A Critical Appraisal", *Journal of Peace Research*, vol. 44, no. 5
- Muldoon, Orla T., *et al*, 2007. "Religious and National Identity after the Belfast Good Friday Agreement", *Political Psychology*, vol. 28, no. 1, s. 89-103
- Nicholson, Michael. "Negotiation, Agreement and Conflict Resolution: The Role of Rational Approaches and their Criticism" kap 3, s. 57-78 i Väyrynen, Raimo, (red), 1991. *New Directions in Conflict Theory*, Sage Publications
- Richmond, Oliver P, 1998. *Mediating in Cyprus: the Cypriot communities and the United Nations*
- Roe, Paul, 2004. "Securitization and Minority Rights: Desecuritization", *Security Dialogue* nr 35(3), s. 279-294
- Sheehan, Michael, 2005. *International Security. An Analytical Survey*, London: Lynne Rienner
- Stern, Maria, 2001. *Naming In/security – Constructing Identity*, Göteborg University Press
- Stern, Maria, 2006. "'We' the Subject: the Power and Failure of (In)security", *Security Dialogue* nr 37, s. 187-205
- Tannam, Etain, 2001. "Explaining the Good Friday Agreement: A Learning Process", *Government and Opposition*, vol. 36 (4), s. 493-518
- Taylor, Rupert, 2006. "The Belfast Agreement and the Politics of Consociationalism: A Critique", *The Political Quarterly*, vol. 22, no. 2, s. 217-224
- Taylor, Rupert, 2001. "Northern Ireland: Consociation or Social transformation?" kap 2, s. 38-52 i McGarry, John, (ed.), 2001. *Northern Ireland and the Divided World*, Oxford Scholarship Online
- Todd, Jennifer, 2005. "Social transformation, collective categories and identity change", *Theory and Society*, vol. 34, s. 429-463

- Väyrynen, Raimo, red. 1991. *New Directions in Conflict Theory*, Sage Publications
- Vural, Yücel; Peristianis, Nicos, 2008. "Beyond ethno-nationalism: emerging trends in Cypriot politics after the Annan Plan", *Nations and Nationalism*, 14(1)
- Wallensteen, Peter, 2007. *Understanding Conflict Resolution*, London: Sage
- Wæver, Ole, 1998. "Securitization and Desecuritization" kap 3, s. 1-16 i Lipschutz, Ronnie D., (ed.), 1998. *On Security*. New York: Columbia University Press.
- Williams, Kristen P., Jesse, Neal G., 2001. "Resolving National Conflicts: Promoting Overlapping Identities and Pooling Sovereignty – The Northern Irish Peace Agreement", *Political Psychology*, vol. 2 nr. 3
- Yilmaz, Muzaffer Ercan, 2005. "The Cyprus Conflict and The Annan Plan: Why One More Failure?", *Ege Academic Review*, vol. 5 (1-2), s. 29-39

5.2 Elektroniska länkar

The Annan Plan 2004:

http://unannanplan.agrino.org/Annan_Plan_MARCH_30_2004.pdf

The Belfast Agreement 1998:

<http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/agreement.htm#annex>